

Айтмоқчи бўлган мулоҳазам матбуот нашрлари оркали кайта-кайта тилга олинган, аммо хануз ечимини томолмаётган муаммолар каторига кирса-да, биз ички бир саркашлик билан шу мавзуга яна кайтишни ихтиёр килдик. Гап эстрада кўшиқларига ишланаётган клиплар хақида.

Агар клип дид билан ишланса, у санъаткорга муваффакият келтиради, томошабинга ҳам маъкул келади. Бу борада Луначарский ҳақ: «Овозсиз тасвир — тасвирсиз овоз колдирадиган таассуротдан анча кучли». Лекин клипмейкер деб аталувчи янги касб эгалари яратаётган кўплаб клипларнинг, кадрларнинг сифат даражаси бу соҳага ҳам жиддий муносабатда бўлишимизни такозо этади.

Эътироф этиш керакки, бугунги миллий кўшиқчилик санъатимизда муваффакиятлар етарли, бу соҳага бўлган эътибор тобора ошиб бораётгани баробарида, турли кўрик-танловларда янги-янги овоз сохиблари кашф этилмоқда. Бу ҳолатни мухлислару мутахассисларга бирдай тушунарли клиплардагина эмас, миллий санъатимизга яқинда кириб келган анимацион клипларда ҳам кўриш мумкинки, бир хиллик ва такрорийликдан чарчаган томошабин, тингловчи уларни янгилик сифатида осон қабул қилмоқда.

Эндиликда реал ҳаётда тасвирга туширишнинг иложи бўлмаган сюрреалистик кадрларни ҳам бемалол яратиш имкони бор. Мутахассисларнинг фикрича, бундай клипларнинг таъсирчанлик даражаси нисбатан юкори. Гап бу имкониятлардан нечоғли самарали ва мақсадга мувофиқ фойдаланишимизда колди, холос.

Шу кунларда телеэкранларимизда намойиш этилаётган бир кўшиқка ишланган анимацион клипни томоша қилдим. Тўғриси айтганда, мазкур клипда мақсадли гоё ҳам, сюжет изчиллиги ҳам йўқ. Воқеалар қайси замон ва маконда содир бўлаётганлигини англаш қийин. Бу клипни томоша қилиш жараёнида устозимизнинг ўғитларидан бири ёдимга тушди: «Сизлар ёзиб келаётган сценарийларда фикр бор, аммо яхлит бир гоё йўқ. Гоё бўлиши учун эса гоё ва сюжет ўртасидан бир «ип» ўтказиш лозим...». Юкорида тилга олган клипда на «ип» бор, на мантикий иллюстрация.

Шахсан мен санъатга кизикувчи бир журналист сифатида замонавий ўзбек эстрадаси ютуқлари тўғрисида фахрланиб ёзишни истайман. Лекин кўлингга қалам олишинг билан тўхтаб коласан. Чунки Аноранинг «Ҳаёт» номли ашуласини кузатганимизда ҳам ана шундай муаммолардан холи эмаслигига гувоҳ бўлиш мумкин. Мавзу тақозосига кўра жиддий матн танланган. Лекин тасвир билан сўз мослигига келсак... Клип фониди қандайдир рамзий ишоралар бор. Аммо режиссёр маҳорати «қуруқ» тасвир билан чекланиб колган. Шунингдек, Бехзод ижросидаги «Сен ўзинг» дея қуйланган кўшиқни тинглаш мумкин, аммо уни ютуқ деб аташ қийин. О.Муталхўжаев ва Н.Усмонова ижросидаги дуэт-клипда хонандалар ижро чоғи ўзларини қандай тутаётганларига гувоҳ бўлганимизда, Ойбек ва Нигоранинг «Югураман», «100%» гуруҳининг «Қаттан шунча маҳорат», Жасур Умировнинг «Бўлса бўлсин» кўшигини тинглаганимизда, тўғриси, кўлингдан қалам тушиб кетади. Яна бошқа кўплаб клипларда, менинг назаримда, ижрочилар кўшиқ қуйлашдан кўра нарцизм — ўзига ўзи махлиё бўлиб, кўз-кўз қилишга кўпроқ эътибор берадилар. Замонавий ибора билан айтганда, космополитизм — оммавий маданиятнинг қусури тўғрисида ҳам ижобий фикр юритиш қийин. Ахир, миллий колорит, рух, одоб-андиша қаерда колди?

Яқинда бу ёруғ оламни тарқ этган «поп мусикаси қироли» Майкл Жексоннинг дунёни экологик ҳалокатдан қутқариш тўғрисидаги бир клипини кўпчилигимиз кўрганмиз. Унда

сўз билан биргаликда умуминсоний — универсум гоя мутаносиб равишда талкин этилган. Кадрлар алмашинуви гоҳ модернистик шахарларга, гоҳ цивилизациядан четда яшаётган кабилалар истикоматгоҳига ўзгаради. Турли миллат вакилларининг турмуш тарзи, турли холатлари кўз ўнгимиздан ўтади. Кадрда экологик инкироздан азият чекаётган минглаб жониворлар кўринади. Мавзу тақозосига кўра хулоса чиқариш мумкинки, «Help me calling heal the world» («Дунёни халокатдан сақлаб қолиш учун менинг даъватимга кўшилиш») ашуласида инсоният ўз фожасини ўзи яратётганлиги хақидаги хитоб бор. Кўшиқнинг фавкулудда таъсирчанлигини нафакат ижрочининг овозию матн мазмуни, балки унга ишланган клип ҳам таъминлаган.

Албатта, мен хақикий санъат қандай бўлишию, бунга қандай эришиш мумкинлиги тўғрисида қимғадир сабоқ бермокчи эмасман. Лекин бир гапни ошқора айтишга мажбурман — телеэкранда намойиш этилаётган кўплаб клипларнинг оғрикли нуктаси — гоясизлик. Хақикий санъат асари, у бадиий китоб, картина ёки мусикий клип бўладими, бундан қатъи назар, томошабинга эстетик завқ бағишлаб, уни бадиий дидга бошлаши керак. Гоясизлик эса бу интилишни чиппақка чиқаради. Бу ожизликка яна сахнада фақат ўзини намойиш қилиш кўшилса, муаммо жиддийлашади. Эътибор берайлик — файласуфлардан бири куйидагиларни ёзиб қолдирган: «Ўзига итоат эттирмокчи бўлган гоёни хаёт олдин сукуту хайрат билан қарши олади, кейин сабру тоқат билан кузатиб туради, охирида эса қахру қазаб билан ўз қўйнидан юлиб ташлайди».

Устоз журналистлардан бири қайта-қайта тақрорлайди: «Персонажнинг бошига дўппи қийдириб, белини белбоғ билан боғлаган билан у ўзбек бўлиб қолмайди. Миллийлик унинг руҳида, юз ифодасида, гап-сўзида, қўйингчи, жон-қонида бўлиши керак. Яъни хатти-харакатлар ёки ўзаро муносабатлар миллийлик инъикоси сифатида намоён бўлади. Санъатшунос мутахассислар эса қалб орқали англамаган, хиссий билишнинг юқори чўққисига чиқа олмайдиган санъатни санъат деб баҳоламайдилар.

Муаммонинг сабаблари тафтиш қилинганда баъзилар яхши клип яхши матн бўлгандагина яратилади, дейишади. Бу фикрга қўшилиб бўлмайди. Яхши матн ҳам, яхши ижодқор ҳам бор. Гап бадиий дидда.

Санъатнинг вазифаси — инсонни қомиллик сари ундаш. Шундай экан, дидсизликни тарғиб қилишни ҳеч бир сабаб билан оқлаб бўлмайди.

Шохсанам Хидирова